

Synvärlden

Nr 3 2007

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Avancerade lärtekniker i Niigata, s 15

Planmässig psykolog på LVI, sid 7

Klokt men abstrakt på Sit, sid 10

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
institutet, Resurscenter syn i
Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund (redaktör)
tel direkt 08-39 92 98
Lena Söderberg (ansv.utg)
tel 010-486 96 63

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

jan.wiklund@srfriks.org

2007 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

13 november 2007

Tidningen kommer ut på svart-
skrift, daisy och epost.

Adressändringar och nya prenu-
merationer anmäls till
SRF, Registret, 122 88 Enskede,
tel 08-39 90 00.

OBS! För prenumeranter som vill
ha tidningen till hemadress krävs
uppgift om personnummer.

Skicka gärna ditt bidrag till tid-
ningen på epost. Redaktionen
förbehåller sig rätten att korta ner
och redigera insänt material.
Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvar-
ar själv för innehållet.

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Landet runt	5
Psykosocial rehabilitering av vuxna på syncentral	5
Arbete i fokus	6
Planerande psykolog charmade LVI-besökare	7
Gotländska erfarenheter av Holland och makula	9
Klokt men abstrakt på Sit-konferens	10
Stort behov av att höja bedömarkompetensen	12
Syntesprojektet fortsätter	13
SRF-kampanj: Personlig service gör det omöjliga möjligt ...	14
Synutblickar	16
Teknologimässa propagerade för tillgänglighet	16
Keld Stochholm – en stor dansk pedagog	19

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Lena Söderberg
tel 010-486 96 63, epost lena.soderberg@lany.amv.se

Kansli:

c/o Optikerförbundet, Karlbergsvägen 22, 113 27 Stockholm
Kanslist: Gunilla Dagerman
tel 08-612 89 60, fax 08-612 56 90
epost ffs.kansli@telia.com - webbadress www.ffa.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffa.se och länken "bli medlem!".

Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Vad händer på Resurscenter syn?

Resurscenter syn är med sin verksamhet en stor och viktig del av Specialpedagogiska institutet.

Inom resurscentret arbetar vi aktivt för att utveckla vår del i det samlade stödet för barn, ungdomar och vuxna med synskada med eller utan ytterligare funktionshinder.

Vi har tillsammans med södra regionen inom institutet tagit fram ett material som gått under arbetsnamnet ”Stödpaketet”. Den riktiga benämningen är *”Specialpedagogiska institutets samlade stöd för barn och ungdomar med grav synskada”*.

Materialet är inriktat på planering och dokumentation. Jag vet att många rådgivare i alla våra fem regioner använder sig av materialet i sina kontakter i kommunerna. Materialet kommer att utvärderas under våren 2008.

I samverkan med västra och södra regionerna pågår ett projekt med namnet *”Utredning enligt närhetsprincipen”*. Syftet med projektet är att de som finns nära barnet ska vara mer aktiva i samband med en specialpedagogisk utredning. Rådgivaren i regionen och handläggaren inom Resurscenter syn samverkar med föräldrar och personal vid planering och genomförande av utredningen.

Insatserna utvärderas sedan i förhållande till de mål som formulerats för uppdraget.

Vårt inkluderingsprojekt – *”Inklusion i klassrummet – faktorer i lärandemiljön som påverkar den punktskriftsläsande elevens möjligheter till delaktighet och aktivitet”* – är ett fullskaleprojekt kring samtliga punktläsande elever som började år 1 hösten 2004. Projektet är nu inne i en fas då allt material ska sammanställas och analyseras. Projektet är inriktat på eleven, föräldrarna och personalen i skolan. Vi ser fram emot en intressant rapport framöver.

Kring gruppen barn och ungdomar med synskada och ytterligare funktionshinder finns vårt europeiska nätverk MDVI – Euronet (MDVI = Multiple Disabilities and Visual Impairment). För mer information hänvisas till hemsidan www.mdvi-euronet.org. Vi är också aktiva i några EU-projekt med koppling till skolverksamhet och till livet efter skolan.

I samverkan med Stockholms universitet har vi inlett ett projekt med rubriken *”Delaktighet i kamratkulturen”*. Projektet kommer att pågå under tre år och har som syfte att fördjupa kunskapen om hur delaktigheten och kommunikationsmönstret ser ut mellan

ungdomar med synskada. Vi har förstått att detta är ett unikt projekt som verkligen kan ge oss ny kunskap.

Med medel från Allmänna arvsfonden startar ett stort delaktighetsprojekt med arbetsnamnet *”Rullstolsmobility”*. I projektet samverkar vi med SRF och RBU (Riksförbundet för Rörelsehindrade Barn och Ungdomar). Även detta projekt är treårigt och vid genomförandet kommer vi att samarbeta med barn, föräldrar, personal i kommuner och landsting, rådgivare inom institutet och med Örebro universitet och Tambartun kompetenscenter i Norge.

Sedan förra hösten pågår *”Kompetensprojekt syn”* som en del i uppdraget att utveckla ett samlat specialpedagogiskt stöd med hög kvalitet till barn, ungdomar och vuxna med synskada. Målet för projektet är bl.a. att definiera den kompetens som Specialpedagogiska institutet behöver och att göra en intern och extern kompetensutvecklingsplan för framtiden. Projektet har hittills resulterat i en förstudie innehållande såväl en intern som en extern kartläggning av nuläget. Den interna kartläggningen ger en samlad bild av efterfrågad och befintlig kompetens inom Specialpedagogiska institutets verksamheter och det stöd som erbjuds

barn/elever med synskada, deras föräldrar och skolhuvudmän. Rapporten kan läsas på www.sit.se under Om oss och Publikationer. Den 29 augusti genomförde vi också en Idédag med rubriken "Hur kan vi skapa ett vässat stöd till barn/ungdomar med synskada?" Förstudien och Idédagen ger underlag för vårt fortsatta arbete med ett gott samlat stöd till barn, ungdomar och vuxna med synskada.

Naturligtvis arbetar vi vidare med att utveckla hela vår verksamhet såväl till form som innehåll men vi har beslutat att under hösten och under nästa år alldeles särskilt prioritera de synspecifika områdena *ADL* (Aktiviteter i Dagligt Liv) och *Orientering* och *Mobility*. Punktskriften kommer vi att prioritera inom ett lite vidare perspektiv, nämligen *Literacy* (lyssna, tala, läsa och skriva). Detta är också områden som vi utvecklar inom ramen för vår nordiska samverkan inom synområdet.

Att arbeta utifrån WHO:s klassifikation *ICF* (International Classification of Functioning, Disability and Health) har varit och är ett övergripande utvecklingsområde som vi nu tycker i stor utsträckning genomsyrar alla våra projekt och vårt dagliga innehåll i de olika verksamhetsdelarna skola med boende och fritidsverksamhet, gruppbesök, specialpedagogisk utredning, föräldrautbildning och kompetensutveckling för personal.

Någon kanske undrar: Vilka

är då reaktionerna inom Resurscenter syn när det gäller de statliga utredningar som just nu pågår? Jo, när det gäller delbetänkandet "*Två nya statliga specialskolor*" så tycker vi att vi fått gehör för de positiva erfarenheter vi har av vårt arbete med vistidsutbildningen inom Ekeskolan. Om det blir specialskola så vill vi alltså att den så mycket som möjligt ska ge möjlighet till nära kontakt med elevens hemkommun och till stor flexibilitet när det gäller upplägget av själva utbildningen. Vi vill även i fortsättningen ha nära

koppling mellan skola och resurscenter.

När det gäller den nu pågående skolmyndighetsutredning en så vill vi naturligtvis att det även inom ramen för en ny myndighet ska ges förutsättningar för ett samlat specialpedagogiskt stöd av mycket hög kvalitet för barn, ungdomar och vuxna med synskada.

Christina Nordqvist
chef för Resurscenter syn

Billigare teknik för punktskrift?

Håller det på att komma en teknik som kan avlösa den dyrbara präglingen av punktskrift?

Om man hänger med i förpackningsindustrins publikationer stöter man nån gång i månaden på nyheter om nya sätt att trycka punktskrift med hjälp av olika slags färg.

Teknikgenombrotten har kommit på grund av den obligatoriska märkningen i punktskrift av medicinförpackningar.

– **Det är logiskt** att teknikutveckling har skett när det tillförts ett ekonomiskt intresse av det, säger Björn Westling på TPB. Det är i

båda artiklarna fråga om en applikation av material i stället för prägling, som ska skilja sig från screentryck. Man går inte in i detalj på tekniken i artiklarna, men jag antar att det är fråga om ett slags bläckstråleteknik. Men screentrycket har också utvecklats, som det verkar.

– Jag tror att denna utveckling av trycktekniken för förpackningar mycket väl kan komma att spilla över till andra områden, för det var det du undrade?

– En tillämpning av screentryck som är aktuell för TPB gäller taktila bilderböcker för barn. Förhoppningsvis kan vi ta del av nämnda teknikutveckling för det området, säger Björn Westling.

Psykosocial rehabilitering av vuxna på syncentral

Under åren 2006 och 2007 formulerade en arbetsgrupp ett dokument, när det gäller psykosocial rehabilitering av vuxna på syncentral. Arbetsgruppen bestod av fem kuratorer: Anita Bringehed, sc Linköping, Barbro Forsman, SC Växjö, Leena Untinen, sc Falun, Nina Lindberg, c Karlskrona och Gunilla Persson, sc Halmstad och Kungsbacka.

I arbetsgruppen medverkade Bertil Sköld och Urban Fernqvist från SRF. Arbetsgruppen fick detta uppdrag från kuratorerna på landets syncentraler. Materialet är sammanställt utifrån diskussioner i arbetsgruppen och med kollegorna på syncentralerna.

Syftet med dokumentet är att ge en grundläggande beskrivning av den psykosociala rehabiliteringen för vuxna med synskada. De centrala delarna som ingår i denna del av rehabilitering för personer med synskada är: psykosocial kartläggning, samtalsbehandling, information, gruppverksamhet, anhörigstöd, samverkan samt socialjuridisk och administrativt stöd.

Detta styrdokument kan fylla flera funktioner:
– tydliggöra kurators roll och arbetsinnehåll på syncentral
– vara en kvalitetssäkring

angående vilka psykosociala insatser kan erbjudas
– säkra ett professionellt bemötande och professionell handläggning
– vara ett underlag vid diskussion med arbetsgivaren om uppdrag och vara ett underlag för att säkra lämplig utbildning och erfarenhet vid tillsättande av tjänster
– vara ett underlag vid planering av kurators kompetensutveckling

Målsättningen med den psykosociala rehabiliteringen är att ta vara på de resurser och möjligheter som finns för att göra det bästa möjliga av den situation personen befinner sig i.

All rehabilitering ska ske utifrån individens behov och önskemål, så även den psykosociala rehabiliteringen. Det är viktigt att börja där individen själv befinner sig i sin process och ta vara på de resurser som finns både hos individen själv och hos omgivningen och i samhället.

Kuratorerna på syncentralerna har samtal som verktyg i sitt arbete och grunden för samtalsbehandling är att etablera och utveckla en bärande behandlingsrelation. Eftersom kuratorerna i sitt arbete möter en stor variation av behov hos patienterna behövs det en både bred och djup

kompetens inom psykosocialt arbete. Ett kvalitativt socialt arbete förutsätter att kuratorn har tillgång till handledning och till fortlöpande kompetensutveckling och detta i sin tur kvalitetssäkrar kurators arbete och bedömning.

Det här dokumentet beskriver det professionella arbetet som kuratorerna på landets syncentraler utför. Det är även ett sätt att lyfta fram betydelsen av det psykosociala arbetet inom rehabilitering för personer med synskada. De psykosociala insatserna är en viktig del i arbetet för att stödja en person i den försoningsprocessen som det ofta innebär att kunna gå vidare i sin egen rehabiliteringsprocess.

Genom arbetsgruppen:

Leena Untinen
kurator, fil.kand. i socialt arbete
Syncentralen i Falun

Dokumentet i sin helhet kommer att finnas tillgängligt på syncentralernas hemsida www.syncentralerna.se och på Handikappinstitutets hemsida www.hi.se

Arbete i fokus!

Den nya alliansregeringen satsar på arbetslinjen och att minska utanförskapet. Det är en lovvärd satsning som vi hoppats mycket på, men än så länge har inga förslag kommit som radikalt kan förbättra synskadades situation på arbetsmarknaden.

Trots högkonjunktur och stor efterfrågan på arbetskraft så kvarstår synskadades svårigheter att få fotfäste på arbetsmarknaden. I en rapport till regeringen i början av året redovisar arbetslivsinstitutet att endast 42 % av de synskadade i arbetsför ålder har ett arbete. Vidare visar statistik från AMS att endast 811 synskadade överfördes till arbete under 2006. Det är ungefär 30 % av de sökande, vilket innebär att synskadade hamnar längst ner i bottenligan i jämförelse med andra grupper av funktionshinder.

SRF är övertygad om att det inte räcker med ekonomiska styrmedel med lägre ersättningar för att de arbetslösa ska komma ut i arbete, utan det måste till en rad nya åtgärder för att fler synskadade ska få en möjlighet på arbetsmarknaden.

Därför har SRF gjort en extra satsning under våren

för att lyfta fram frågan om synskadade och arbetsmarknaden.

Vi har med hjälp av våra förtroendevalda och ombudsmän försökt nå beslutsfattare, myndigheter och media för att sprida våra krav.

SRF har träffat alliansens ledamöter i riksdagens arbetsmarknadsutskott och vi har skrivit till AMS generaldirektör, Bo Bylund och till Arbetsmarknadsminister Sven Otto Littorin med synpunkter och förslag på hur insatserna kan förbättras för synskadade.

Vi har även träffat ledningen på AMS och fört fram synpunkter och förslag på insatser i den nya organisationen, arbetsförmedlingen. Vi anser att matchningen av de sökande måste bli betydligt mer effektiv, genom att fler SIUS-konsulenter utbildas om synskador och att resurserna för synskadade måste samlas hos en myndighet.

SRF har haft ett möte med närings- och arbetsmarknadsdepartementet om möjligheten för arbetsförmedlingen rehab/syn att även fortsättningsvis få sälja sina tjänster till arbetsgivare och försäkringskassa i avvaktan på att en myndighet får hela ansvaret för såväl arbetslösa som anställda.

Försäkringskassan har även tillskrivits i samband med en upphandling som gäller rehabiliteringsåtgärder för sjuk-skrivna. I upphandlingsunderlaget finns inte synskadade med, vilket innebär att försäkringskassan i princip inte kan köpa rehabiliteringsåtgärder för personer som är synskadade och i behov av rehabilitering.

Det svar som kommit från försäkringskassan är oacceptabelt och kommer leda till nya kontakter med myndigheten.

Vi har tagit fram underlag till riksdagsmotioner som vi nu försöker plantera hos några riksdagsmän ute i landet.

Motionerna handlar bland annat om

- att en enda myndighet ska ha ansvar för såväl arbetslösa som anställda synskadade.
- att AMS bör utbilda fler SIUS-konsulenter om synskador.
- att bidraget för personligt biträde måste höjas och
- att personer med funktionshinder som startar eget företag ska kunna få lönebidrag.

Vi har också i de samrådsorgan som vi deltar i fört fram en rad förslag på förbättringar och via mediautspel har vi försökt nå ut med frågorna i samhället.

Vid sidan om vårt påverk-

Planerande psykolog charmade LVI-besökare

Under två dagar i september höll LVI traditionellt sina utbildningsdagar. Årets dagar tog upp sex olika ämnen och hela tre av föreläsarna kom från Norge.

Gun Olsson från syncentralen i Kalmar var en av besökarna på LVI-dagarna.

– Det var väldigt trevliga dagar, säger hon. De är duktiga på att hitta intressanta föreläsare.

– Lea Hyvärinen är en klok kvinna som man kan lyssna länge på. Ute på fältet är vi glada över hennes testmaterial; det finns inte så mycket annat att ta till. Hon kom med många praktiska tips som t.ex. att man kan sätta champagnekorkar på hennes pussel så att barn med problem med händerna kan ta i bitarna. Nu får vi dricka mycket champagne på syncentralen.

– En annan sak hon pekade på var att det spelar stor roll om ljuset man testar syn-

Elin Hansson, optometrist från Oslo

fält med är fast eller blinkar. Om det blinkar är det mindre risk att man överdriver synfälsdefekter.

– Sedan berättade Stina Hörberg om hur jobbigt det är på arbetsmarknaden. Man förstår hur svårt det är, trots att hon inte gnällde eller tyckte synd om sig själv. Enligt henne är det både omgivningens attityder och regelverkets stelbenthet som sätter käppar i hjulet.

– Men vad de flesta pratade om på kvällen var Johnny Modighs föredrag. Inte för att det var så nydanande utan för att han bjöd på sig själv. Han pratade om motivation och hur viktigt det är att man inte får höra att saker inte går, för då går de inte heller. Som exempel använde han försöken att springa en engelsk mil under fyra minuter. Först var det omöjligt, men genast när en

---

ansarbete har Arbetsmarknadsprogrammet inom SRF givit stöd till många enskilda synskadade och anordnat en rad kurser med olika inriktningar. Allt för att stärka synskadades möjligheter på

arbetsmarknaden.

Vi ska också i ökad utsträckning lyfta fram de goda exemplen. Vi tror att det goda exemplet kan vara en inspiration och idé givare som kan visa både synskadade och

andra att vi kan utföra produktiva arbetsuppgifter i samhället.

Björne Karlsson
SRF Arbetsmarknadsprogram

person lyckades så gjorde 40 personer om det inom ett år.

– Nästa år är det trettiårsjubileum, så då ser vi fram emot att det blir något alldeles extra.

– **Speciellt bra** är det att man får träffa andra som jobbar med samma saker, säger Eva Karp från syncentralen i Karlskrona. Men det var bra föreläsare också.

– Elin Hansson till exempel, som talade om barn som har läs- och inlärningsproblem. Sådana problem kan bero på att de inte har sam-syn, och en del av problemet är enligt Hansson att de tittar för mycket på tv. Det kan leda till att bokstäverna uppfattas ligga på varandra, och då är det inte lätt.

– Det går att träna upp. Idrottsmän tränar upp synen för att uppfatta snabba bollar, och barnen skulle också behöva leka mer.

– En helt underbar person var Johnny Modigh, som gick i pension dagen efter. Han talade bland annat om hur viktigt det var att planera. Han berättade bland annat om sin son som hade efterlyst en ritning i ett skolprojekt som gick ut på att bygga upp en stenåldersby, men lärarna hade bara tyckt att han och hans far var konstiga. Men visst stämmer det att det blir bättre.

– Tore Pukstad från Norge berättade om den nya generationen av synskadade som använder komplicerade datorhjälpmedel. Hur möter vi det?

Ovan: Tore Pukstad och Per Fosse från Tambartuns kompetansesenter

Nedan: En starkt koncentrerad publik.

– På ett sätt blir det lättare eftersom de redan kan datorerna. Men på ett annat sätt blir det svårare eftersom de ställer mycket högre krav på att det ska fungera. Det kommer att kräva mycket mer kompetens från syncentralerna – i synnerhet nu när man ska få välja sina egna hjälpmedel.

Under 2008 fyller som sagt företaget LVI 30 år. Detta

skall enligt arrangören Magnus Svensson återspegla sig på nästa års LVI-dagar som redan är planerade till den 4-5 september.

Gotländska erfarenheter av Holland och makula

Syncentralernas Östra region hade i år sina mötesdagar på Gotland.

Den 23-25/5 inbjöds Väster-
vik, Kalmar, Jönköping, Lin-
köping och Norrköping till
Visby.

Som vanligt visade ön sin
soligaste sida och vi kunde
börja eftermiddagen med
utställarnas alla produkter.
De var nio företag som tagit
sig till Gotland för att berätta
och demonstrera om sina pro-
dukter. Mellan visningarna
avnjöts också gotländsk saff-
ranspannkaka med salmbärs-
sylt och grädde precis som sig
bör.

Dag ett avslutades med ge-
mensam middag och rundtur
runt ringmuren, i tuff-tuff-
tåg.

Dag två startade med före-
läsning av Gunvor B Wilhelm-
sen, som pratade om synska-
dor vid förvärvad hjärnskada.
Det ämnet upptog hela vår
förmiddag, men med sånt
intresse så timmarna rusade
snabbt iväg. På eftermiddagen
delade vi upp oss i grupper i
våra professioner. Då fick alla
tillfälle att prata om sin egen
arbetssituation en stund. Syn/
specialpedagoggruppen fort-
satte istället med Gunvor B
Wilhelmsen och ”Synspeda-
gogiska utmaningar knyttet
till synsnevrologiske skador”.
Hon berättade om specifika

Anita Dahlström (synpedagog på Gotland) och Torbjörn Arvidsson (datatekniker från Linköping) längst fram i tuff-tuff-tåget.

metoder som tränar bl a ögon-
rörelser och fixering som gett
förbättring av läsning, orien-
tering och även visus!

Tredje dagen berättade syn-
pedagoger och ögonsjuksköt-
erskor från Gotland om ett
projekt som gjorts tillsam-
mans med ögonmottagningen,
där vi försöker ge en tidig
information till patienter med
macula degeneration. Att ge
patienten tidig information
om sin sjukdom redan på
ögonmottagningen känns som
en stor vinst för syncentralen.
Patienten är bättre rustad
kring sin situation i fram-
tiden.

Syncentralen i Visby redo-
gjorde också för sitt studie-

besök i Holland.

Där kan man konstatera att
i Holland finns en helt annan
möjlighet att välja rehabilite-
ring. Där finns rehabiliterings-
kurser kvar, samtidigt som
man kan få rehabilitering på
hemmaplan. Och där finns
också möjlighet att under
perioder i sitt liv gå på speci-
alskola för synskadade.

För de som inte var på FFS-
dagarna så redogjorde också
Gun från Bumsik projektet.

Som vanligt var alla nöjda
och glada att vi fått möjlighet
att träffas och nästa gång blir
det Jönköping som inbjuder
till nya regionala dagar för
Östra regionen.

Anita Leksäther
Avd.chef, sc Visby

Klokt men abstrakt på Sit-konferens

Även Specialpedagogiska Institutet tycker att det pedagogiska stödet fungerar dåligt och vill gärna bli bättre.

Sedan 2006 har Rc syns chef Christina Nordquist lett en grupp som syftar till att hitta bättre rutiner för det pedagogiska stödet till barn med synskador. Nu i sommar har gruppen publicerat en kartläggning av hur det ser ut idag – den heter Kompetensprojekt syn och kan laddas ner från www.sit.se på Frisök.

I slutet av augusti följdes kartläggningen upp av en konferens med Sit:s egna personal och folk från syncentraler och kommuner. På konferensen fanns även fyra representanter från SRF och tre föräldrar – Karin Andrae från Norrköping, Marianne Levén från Göteborg och Nils Håkan Carlzon från Ekeskolans föräldraförening. De senare dock inte som representanter utan inbjudna som personer.

Christina Nordquist inledde med att be deltagarna spruta idéer till hur man skulle få hela kedjan att fungera.

Och visst sprutades en hel del under dagen. Till exempel:

- Synteam måste byggas upp i hela landet
- Ögonläkarna måste få re-

mittera barn till Sit så fort de konstaterar en synskada, annars kommer barnen bort i hanteringen

- Specialpedagogiska institutet måste erbjuda kurser tidigt till föräldrar och själva söka upp dem istället för att vänta på att bli kontaktade

- Varje kommun måste ha en ansvarig för synfrågor som samordnar alla kontakter och håller reda på alla som har kunskap, även om de i små kommuner kanske inte håller på med det på heltid

- Lärare måste utbildas så att de inte har för låga eller för höga krav på elever med synskador

- Den synskadade måste själv få avgöra vilket stöd han eller hon behöver, i alla fall när han eller hon blir lite äldre, men proffsen måste kunna informera om vad det finns att välja på

- Kommunikationerna mellan universiteten och synhabilitering/specialpedagogik måste bli bättre

- Det måste finnas någon som har lagstadgad skyldighet att samordna det stöd som ges av kommun, lands-ting och stat – och det bör inte vara kommunen eftersom den alltför ofta är för liten för att ha nog kunskaper

- Det måste bli mycket tydligare vem som ansvarar för vad.

Alltsammans kloka synpunkter som det rådde stor enighet kring, vilket också Sit:s generaldirektör Jan Rocksén påpekade i sin summering av konferensen.

Möjligen skulle man ha fått fram ännu klokare synpunkter om balansen mellan brukare och tjänstemän hade varit lite jämnare. För det kunde inte hindras att perspektivet ibland blev lite internt – exempelvis märktes det i de beskrivningar av den historiska utvecklingen som konferensdeltagarna ombads att göra; de fokuserade på lagar, regler och organisation. Medan inga av proffsen nämnde de nedskärningar och den budgetfixering som satte in på nittitalet och som ofta gjorde alla goda intentioner illusoriska i praktiken.

Och, som Karin Andrae påpekade, ingen hade konstaterat att det största som har hänt för barn med synskador under de senaste tjugo åren är Internet som gör det möjligt att hålla kontakt även mellan lägren.

De förslag som luftades offentligt blev också allt som oftast ganska abstrakta. Antagligen hade det blivit en bättre balans med en bättre föräldra- och ungdomsrepresentation.

– Det skulle behövas som

---

en slags ”bibliotek” på syncentralerna där man kunde låna och prova hjälpmedel under några veckor för att se om de passar, säger Karin Andrae. Varför är det en tjänsteman som ”vet vad som är bäst” och vad man behöver?

– Och varför ska en tonåring behöva vända ut och in på sig själv inför varje ny sak han eller hon behöver? Borde det inte räcka med ett identitetskort där ens behov fanns inskrivet och som fungerade som betalning för både färdtjänst och hjälpmedel?

Men det kanske är svårt att arrangera den här sortens möten, även om Sten Westerman från Sit i sin summering höll med om att det hade blivit bättre med fler föräldrar och fler kommunrepresentanter på konferensen. Och konferensen var inte bortkastad tid.

Om bara fortsättningen blir rätt.

– Det var väldigt mycket prat om organisation, säger Marianne Levén. Det bekymrar mig. Det var svårt att komma ner på en konkret nivå. Men Anders Nordin från Sit påpekade ju också behovet av detta i sin slutkommentar. Som jag sa under diskussionen: jag vill att ni hjälper David nu, inte om fem år.

– Det mest konkreta jag önskar mig är att Sit måste ha rätt att komma till en skola på föräldrars inbjudan och inte bara på skolans.

Även Rita Finnman från Sätters kommun var skeptisk och kände sig utnyttjad.

– Konferensen gav mig ärligt talat ingenting. Jag hade hoppats få lära mig något. Ulla Sturæus hade gjort ett jätteintressant projekt och jag hade hoppats få höra mer om det. Konferensledningen borde ha berättat mer om vad olika utredningar hade kommit fram till att barn och ungdomar behöver. Som det var nu var det lite av 70-talsflum över det.

– Jag hoppas få lära mig mer nån annan gång. Men risken är ju att jag dömer nästa konferens efter den här

– **En spontan reflexion** är att det var bra att vi träffades runt temat samverkan, säger AnnMari Engman från syncentralen i Örebro. Synd att inte fler syncentraler deltog. Det är lätt att prata om samverkan men svårare att få det att fungera smidigt.

– Jag tycker att själva konferensen var professionellt ut-

formad med tider som hölls och grupparbeten där alla deltagarna var aktiva. Men jag undrar vad som händer härnäst.

– Fler från Specialpedagogiska Institutets ledning talade om sin syn på arbetet i slutet av mötet men det handlar ju om samverkan och då måste alla parter vara en del av det. Jag undrar hur det ska skötas.

JW

SRF-rapport om våld

SRF rapportserie 2007:1
Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning, av Utredningsinstitutet HANDU AB, maj 2007.

Rapporten finns i storstil, punktskrift och daisy. I daisy-upplagan ingår även tabellbilagorna.

Beställs från SRF, Kontorsservice, tel 08-39 90 00 eller

e-post kontorsservice@srfriks.org

Samtliga tabeller till rapporten finns att hämta på Utredningsinstitutet HANDUs hemsida; <http://www.handu.se> under rubriken ”Rapporter”.

Stort behov av att höja bedömarkompetensen

- Vi har stora behov av att höja bedömarkompetensen, säger Susanne Bastrup Frank, lärstödsteam väst i Hudiksvall.

Hon och hennes kollegor möter rådgivarna Ann Jacobson och Agneta Gustafsson från Specialpedagogiska institutet för att inleda en process med målet att utveckla kompetens kring bedömning.

- Tidigare har vi haft handledning från institutet kring en specifik elev. Dessutom har vi försökt nå ut med information, men frågorna återkommer, berättar Susanne.

De flesta av deltagarna för dagen, totalt nio personer, kommer från skolor i det som förut var en kommundel i Hudiksvall. Mötet handlar om att fördjupa kunskapen om hur man här ser på sina behov av att utveckla sin kompetens kring bedömning. Under dagen ska man också komma fram till hur den fortsatta processen ska läggas upp tillsammans med Specialpedagogiska institutet.

- Kontakten med Susanne har vi haft en tid, berättar Ann. Hon har också gjort ett gediget förarbete. Det är viktigt att göra en kartläggning av bakgrunden och dokumentera den för att det ska bli en

bra process.

Både Agneta och Ann har erfarenhet av att arbeta processinriktat kring den här typen av frågeställningar.

- Det innebär att ni gör mycket av jobbet själva, säger Agneta. Det är viktigt, för när det gäller kunskap och bedömning kan man inte säga rätt eller fel. Det måste finnas en ständig dialog på olika nivåer. På sikt innebär det att man blir säkrare.

I arbetet kommer man att använda materialet "Att utveckla bedömarkompetens - Ett diskussionsunderlag om kunskap och bedömning med inriktning mot elever som har svårt att nå mål", som tagits fram av Specialpedagogiska institutet och Myndigheten för skolutveckling. Till det hör en handledning och en film i fem delar.

- Det svåra är att koppla materialet till individen, tycker Kicki Nylin som är lärare på Ede skola.

- Det tror jag att vi får göra här i arbetslaget tillsammans med stödteamet, säger Susanne. Vi måste skapa reflektion och förstå.

Lena Bergmark, autismkonsulent i kommunen lyfter fram vikten av att redan på förskolenivå arbeta för att ge eleverna rätt stöd.

- Det handlar om synsätt

och att se en koppling till hela kommunens inriktning i det här arbetet. Man talar om tidiga insatser, men i praktiken går mycket av resurserna till senare insatser. Jag tror att det handlar om en kunskapsprocess, säger Susanne.

- Samtidigt handlar det om hur jag ska kunna göra en bedömning som lärare, säger Kicki. Jag har till exempel en kille som inte ens går in i klassrummet. Nu går han i år 7, i nian ska jag sätta betyg i engelska, hur gör jag då?

Efter en kort film om kunskap tar Agneta upp tråden från Kickis fråga:

- Mycket handlar om hur vi förhåller oss till kunskap. Hur kan vi hitta motivationen hos eleven? De problem du upplever handlar inte heller bara om dig, utan om hela organisationens sätt att hantera frågan om bedömning.

Det är dags att låta förmiddagens tankar landa i något konkret för att jobba vidare. Alla får tala om vad de ser som viktigt.

- Processen är oerhört viktig, menar Susanne. Jag vill att vi tänker på hur vi ska få med alla, från F-9.

De flesta håller med om att alla ska vara med. Frågan är viktig eftersom den påverkar upplägget.

Ann och Agneta presenterar

Syntesprojektet fortsätter

ett förslag på upplägg.

– För att det ska bli bra bör alla som ska vara med ha tagit del av materialet ”Att utveckla bedömarkompetens”, så att man är igång i sin egen process, menar Agneta.

En föreläsning med rubriken ”Varför är betyg och bedömning en angelägenhet för specialpedagogiken” inleder. Därefter planeras två seminarettillfällen med reflektionsuppgifter samt konkreta diskussioner kring betygssättning med Specialpedagogiska institutet som bollplank. Avslutningsvis görs en utvärdering efter sex månader för att se hur kunskapen förvaltats.

Agneta påpekar att personalen som ska delta måste vara medveten om att det här är en process där man själv måste bidra.

– Det behövs också någon eller några som driver processen här hos er och som till exempel samlar reflektionsuppgifter, säger Agneta.

Dagen avslutas med en överenskommelse om återkoppling. Massor av tankar har lyfts fram när det är dags för rådgivarna att återvända till Uppsala.

Malou Nordlöf Wiklund
Informatör,
Specialpedagogiska Institutet

Nu är ett preliminärt program för Syntesprojektets utvecklingskonferens den 7-8 nov klart.

Konferensen riktar sig i första hand till personal på syncentraler.

Programmet består av två delar – rehabilitering av främst äldre personer med synnedsettningar på basnivå (dag ett) och utveckling av syncentralernas specialistnivå (dag två).

Till presentationen från försöksverksamheten i Dalarna kommer en del material att finnas och förhoppningsvis något av det kommer att sändas ut i förväg.

Under dag två kommer ett antal pågående projekt att presenteras. Sammanfattningar av resp projektplan finns på syntesprojektets hemsida,

www.hi.se/syntes Det gäller Teorier och metoder, CCTV, Aktivitetsträdgård, Orientering och förflyttning samt Unga vuxna.

I planen för Teorier och metoder finns inplanerat utvecklingskonferensen i november. Tanken är att Inger och Ulla där ska presentera vad de dittills kommit fram till för att få reaktioner för sitt fortsatta arbete. En slutrapport ska komma under våren 2008.

På kvällen dag ett kommer vi att ha en gemensam festmiddag.

En formell inbjudan med anmälningsblankett kommer att sändas till syncentralerna inom kort. Håll utkik.

Peter Lorentzon
Hjälpmiddelsinstitutet

Den lilla boken om synen, av Krister Inde med hjälp av Ewa Levin, Birgitta Bauer, Berndt Ehinger, Per-Arne Granström och Jörgen Gustafsson och en referensgrupp, kan besällas från krister@inde.nu för 120 kr (rabatt vid 10 böcker eller mer).

Vi hoppas återkomma med en recension.

Personlig service gör det omöjliga möjligt

SRF och US i hela Sverige startar kampanj för bättre personlig service.

Lördagen den 15 september inledde Synskadades Riksförbund, tillsammans med Riksorganisationen Unga Synskadade, en kampanj i hela landet för bättre personlig service till synskadade.

Anledningarna är flera. Det är en av de vägar vår kongress pekat ut för att nå målet ”ett bättre, aktivare och friskare liv för synskadade”. Men framför allt, gör vi det för att våra medlemmar upplever att den personliga servicen brister, ja till och med håller på att försvinna.

Att leva som synskadad innebär idag på många sätt en tuff tillvaro. Sådant som de flesta ”bara gör” är ofta förknippat med stress och oro när man inte ser. Att gå och handla, att byta från tåget till bussen, att få veta vad som kommit med posten, att sköta tvätten eller bara ta en promenad. Många synskadade är helt beroende av anhöriga för att få vardagen att fungera.

Flera undersökningar – som SRF, SCB och Socialstyrelsen genomfört – visar på större ohälsa bland synskadade än i befolkningen i stort. Avsaknad av arbete är en orsak, bristande rehabilitering än

annan. Men, avsaknaden av en fungerande personlig service ger stora bekymmer i pusslandet för att få vardagslivet att fungera. Det handlar om allt från att sköta hemsysslorna, läsa sin egen post, handla sin mat, resa tryggt och säkert till att få sin behövliga motion. Detta sätter sina spår i både kropp och själ.

Det har vi åter fått bekräftat i ett rådslag som diskuterats av våra medlemmar.

I en enkätundersökning till samtliga kommuner, där vi fått svar från ca 60%, svarar bara ca 2% att man kan erbjuda den service vi anser är nödvändig för synskadades behov.

Allt fler synskadade upplever att det blir svårare att få personlig service i den butik man alltid handlat i. Ökad konkurrens och personalminskningar leder till att vi erbjuds handla på vissa dagar och mellan vissa klockslag. Inte särskilt fungerande för de flesta av oss.

I konkurrensens namn, får vi också känna av ökande svårigheter att få ledsagar-service i resandet. De olika bolagen ledsagar bara inom sitt eget revir. Hur man ska byta till ett annat bolag, blir ens eget ansvar. Det kan således bli många telefonsamtal om man ska få ledsagningen att fungera i hela reskedjan. Därför måste vi få ett nationellt

telefonnummer för all ledsagning i resandet.

Nu ska hela organisationen synliggöra dessa frågor för politiker, företagsansvariga och andra som kan förändra situationen. Media ska bli ett effektivt verktyg i vårt arbete. Men, framför allt ska vi stärka våra medlemmar så att de rustas till att våga ställa krav som tillgodoser deras vardagsbehov. Personer med synnedsettnings är ingen homogen grupp, därför ser behoven olika ut och skiftar i olika faser av livet. Däremot är det oacceptabelt att konsekvenserna av en synnedsettnings bedöms så olika i kommunerna.

Våra krav är tydliga:

- Ledsagning för att känna trygghet vid resor och för att kunna motionera regelbundet.
- Förbättrad service i butikerna för att kunna handla på egen hand.
- En hemtjänst som är flexibel. När man fått sina timmar beviljade ska man själv kunna bestämma vad man ska få hjälp med.

Själva kampanjen avslutas den 13 december. Just det, vårt eget skyddshelgon Lucia. Då ska minst 10 luciatåg, med våra budskap, synas i vårt avlånga land – med ledsagning förståss.

Urban Fernquist
Verksamhetsledare, SRF

Resurscenter syn informerar om föräldrakurser

Resurscenter syn i Stockholm och Örebro erbjuder utbildning för föräldrar som har ett barn med synskada. Utbildningen sker i kursform på resurscentren. Specialutformade utbildningar på hemorten kan också arrangeras.

Se vidare på vår hemsida www.sit.se (Fortbildning > Föräldrautbildning).

Aktuellt under hösten 2007

Barn med synskada, ålder 0-5 år

25-27 september samt 27-29 november i Stockholm

Anmälan: Föräldrar anmäler intresse varefter familjerna inbjuds till aktuella veckor.

Ur innehållet: Synskadans påverkan på barnets utveckling. Att upptäcka världen med andra sinnen. Orientering och mobility. Samspel och lek. Samhällets stödinsatser.

Barn med grav synskada i förskoleklass

13-16 november i Stockholm

Anmälan: senast 1 oktober 2007.

Ur innehållet: Att läsa på olika sätt, punktskrift eller svartskrift. Punktskriftsförberedande övningar. Orientering och mobility. Samspel och lek. Datorinformation och tekniska hjälpmedel.

Barn och ungdomar med visuell perceptionsstörning

4-5 december i Stockholm

Anmälan: senast 29 oktober 2007.

Ur innehållet: Bakre synbaneskador, orsaker och konsekvenser, strategier och pedagogiska möjligheter. Att leva med visuell perceptionsstörning.

Barn med synskada och ytterligare funktionsnedsättning

Tid och anmälan: Föräldrar anmäler intresse varefter tidpunkt och grupp fastställs.

Plats: Berörd Barn- och ungdomshabilitering eller syncentral.

Programmet utformas med utgångspunkt från deltagarnas frågeställningar och med hänsyn till barnets ålder.

Alla kurser är kostnadsfria och ersättning utgår för resekostnader. Föräldrarna betalar en mindre avgift för mat och logi.

Ytterligare information:

Annica Winberg och Inga-Stina Fellers

Resurscenter syn Stockholm, 08-737 16 00

Gerd Tobiason-Jackson och Ingrid Gustafsson

Resurscenter syn Örebro, 019-676 21 00

Teknologimässa propagerade för tillgänglighet

När den 7:e konferensen IEEE International Conference on "Advanced Learning Technologies" i år gick av stapeln i Niigata, Japan, var det första gången som särskilda sessioner – som en naturlig del av konferensen – hölls kring tillgänglighet för personer med funktionshinder.

Människor med funktionshinder ska ha samma bemötande och tillgänglighet till utbud och möjligheter när det gäller utbildning som alla andra. Det är den grundläggande tanken, och allt fler ser det nödvändiga och viktiga i detta arbete – det handlar oftast om att sprida kunskap och förändra attityder.

”Det är mycket viktigt att vi får in dessa frågor i en konventionell ”mainstream” konferens där vår kunskap inom området behöver spridas för att på sikt höja kunskapsnivån och förändra attityder”, säger Dr. James Ohene-Djan, Goldsmith College, University of London, ordförande för sessionen och själv föredragshållare.

Vi står inför ett paradigmskifte i synen på lärande där

James Ohene-Djan

man lämnar alltmer traditionella klassrumsutbildningar för mer flexibelt lärande med ökat fokus på interaktivitet via webben. Det ställer krav på tekniken och på utformningen av webbmiljöer och utbildningsplattformar. Här är det viktigt att vara med, utbilda och påverka när det gäller användbarhets- och tillgänglighetsaspekterna för personer med funktionsnedsättningar. Under konferensen bildades en arbetsgrupp med representanter från olika länder med målet att till nästa års konferens utöka andelen föreläsningar och presentationer inom området funktionshinder, samt engagera en

huvudtalare som pratar om tillgänglighet och användbarhet för personer med funktionshinder i syfte att nå ut till fler.

”Skillnaden är att när du deltar i riktade konferenser inom området funktionshinder är de flesta redan invigda i aktuella problem och möjligheter, men här möter du människor som på grund av bristande kunskap och erfarenhet inte har funderat kring personer med funktionsnedsättningar och tillgänglighetsfrågor tidigare. Vi tror att det här är rätt väg att stimulera intresset för tillgänglighet, höja ambitions-

nivån samt peka på och påskynda angelägna åtgärder.” säger Dr Dominique Archambault, Associate Professor in Université Pierre et Marie Curie, Paris

Enligt The European Agency for Development in Special Needs Education, är några av de svårigheter som fortvarande möter personer med synned-sättning i olika utbildnings-situationer orealistiska för-väntningar och negativa atti-tyder, bristande tillgänglighet och anpassningar, avsaknad av nödvändiga studiehjälp-medel och assistans, avsaknad av eller otydlig lagstiftning samt sämre tillgång till utbild-ningsplatser och praktik. Arbetslösheten bland person-er med funktionshinder är två till tre gånger högre än bland befolkningen i övrigt. Nation-ella uppgifter presenterar

*Ovan: Dominique Archambault
Nedan: Hela gruppen föreläsare – Michael Pübringer, Österrike , Marion A Hersh, Skottland, , Hans-Heinrich Bothe, Danmark, James Obene-Djan, England, Donal Fitzpatrick, Irland och Dominique Archambault, Frankrike*

Tågstation t.b.

bara den öppna arbetslösheten, men många personer i behov av särskilt stöd är inte anmälda som arbets sökande – de har inte en chans att komma in på arbetsmarknaden. Och det är fortfarande så att en av de viktigaste vägarna till arbete är utbildning. Och då måste utbildning vara öppen och tillgänglig för alla på lika villkor. Det kan finnas fördelar när möjligheter till utbildning via webben kan erbjudas mer flexibelt, exempelvis i hemmiljö eller på arbetsplatsen, vilket förhoppningsvis ökar tillgången och utbudet till utbildning och fortbildning för personer med funktionsnedsättning, stärker förutsättningarna och främjar det ”livslånga lärandet”.

För övrigt slås man av hur man i Japan verkligen ”tänkt till” när det gäller utformning av den fysiska miljön och verkligen satsat på att öka tillgänglighet till offentliga lokaler, offentlig utemiljö och allmänna kommunikationer och ligger långt för Sverige. Man tycks förstå att ökad tillgänglighet oftast förbättrar förutsättningarna för alla att leva ett självständigt liv.

Det är fullt möjligt för en person med gravt synskada, som aldrig tidigare besökt staden, att själv orientera sig och hitta i Tokyos centralstation, där det passerar 3 miljoner människor dagligen genom att följa väl uppmärksatta, taktila ledstråk, använda hissar utrustade med talsyn-

tes, och läsa instruktioner på punktskrift vid biljettautomater eller att söka hjälp via personlig service. Man letar sig fram till en centralt placerad stolpe, trycker på en knapp – och vips får man hjälp!

Dr Donal Fitzpatrick, själv gravt synskadad, är mycket imponerad av hur väl utformade markeringar och ledstråk det finns exempelvis i tunnelbanan, i trappor och på gatorna.

Läs mer om konferensen på <http://www.ask4research.info/icalt/2007/>

Lena Söderberg

Donal Fitzpatrick t.b.

Keld Stochholm – en stor dansk pedagog

I slutet av juli nåddes jag av det tragiska beskedet att Keld Stochholm avlidit.

Under åren 1974 till 2001 var Keld forstander (rektor) för Refsnæsskolen – Danmarks specialskola och resurscenter för barn och unga med synskada.

Beskedet var kanske inte oväntat. Från danska vänner och kollegor hade jag fått höra att Keld var allvarligt sjuk. Detta till trots kunde jag inte föreställa mig att han så snart skulle lämna oss. I mitt

minne finns nämligen mitt senaste möte med Keld år 2005 när hans bok ”Vejen til blind forståelse” presenterades på Refsnæs. Där mötte jag samma Keld som jag mötte för första gången 1975 – en mycket engagerad och dynamisk person.

Det var först efter att ha läst hans bok som jag förstod hur grundligt Keld hade gått till väga i sina försök att förstå den värld som barn och unga med grav synskada lever i. Det var heller inte utan visst obehag som jag läste boken. Keld påtalar det fel vi seende gör vid mötet med synskadade barn och unga – vi utgår från vår värld och erfarenhet som seende och bedömer och negligerar därmed den bild av omvärlden som man kan bygga upp utan visuella intryck.

Keld var inte bara en stor pedagog. Han var också en mycket central person i det nordiska och internationella samarbetet. Som vice-ordförande i ICEVI Europe (International Council for Education of People with Visual Impairment) förde han fram vår nordiska syn på undervisningen av elever med synskada.

Många med mig i Norden och övriga världen kommer att minnas Keld Stochholm som en stor pedagog och ledare från Danmark – en tvåbent Grand Danois.

Harry Svensson

Specialpedagogiska institutet
ICEVI Second Vice President

Ingen diskett nästa år

Från och med nästa år går det inte längre att få Nya Synvärlden på diskett. Diskettekniken är på väg ut och det är bara att följa med i utvecklingen.

Istället kan du få tidningen på epost i form av ett word- och ett pdf-dokument. Billigt för oss, snabbt för dig.

Du som har fått tidningen på diskett kan skriva till jan.wiklund@srfriks.org och tala om hur du vill ha tidningen i fortsättningen.

Väljer du inte får du den på svartskrift.

Boka in 6-7 mars 2008 för

FFS Fortbildningsdagar

som nästa år sätter fokus på Teknik – Pedagogik
- Kommunikation under temat ”Nu reder vi ut begreppen!”

Vi ser fram emot ett givande möte för
erfarenhetsutbyte och kompetensutveckling.

Plats: Hotel Scandic Uppsala Nord

Kalendern

3 - 4 October

9th European Conference of Assistive Technology in Europe (AAATE), San Sebastian (Spain)
<http://www.fatronik.com/aaate2007>

4 - 5 October

Techshare 2007, London (UK)
www.rnib.org.uk/techshare

4 - 6 oktober

”Inklusion/rummelighed i Europa med særlig opmærksomhed på Norden”, København
admin.nordskol.org/nordspes/nyheter/konference_040606/sv

10 - 12 oktober

Hjälpmiddelsinstitutets ID-dagar, Stockholm
www.hi.se

16 - 20 October

Closing the Gap, Minneapolis (USA)
www.closingthegap.com

25 - 26 oktober

Syn - Kommunikation, Örebro
www.sit.se/net/Specialpedagogik/Fortbildning/Konferenser+och+Seminarier

13 november

Manusstopp Nya Synvärlden

29 November - 2 December

8th Getting in Touch with Literacy Conference, St. Pete, Florida (USA)
www.fimcvi.org/index_files.cfm?category=31

2008

21 - 23 February

International Conference on Aging, Disability and Independence (ICADI), St. Petersburg, Florida (USA)
www.icadi.phhp.ufl.edu/

10 - 12 March

2nd European Conference on Psychology and Visual Impairment; Huizen (The Netherlands)
www.synsraad.dk/psychology/next_meeting.htm

19 - 24 March

CSUN, Los Angeles (USA)
www.csun.edu/cod/conf/index.htm

8 - 10 april

Forskningskonferens Funktionshinder - Aktivitet - Delaktighet, Örebro
www.orebroll.se/orebrokonferensen2008

7 - 10 July

9th International Conference

on Low Vision, Montreal (Canada)

www.opto.umontreal.ca/vision2008/

9 - 11 July

International Conference on Computers Helping People with Special Needs (ICCHP), Linz (Austria)
www.icchp.org

22 - 27 July

Association for Education and Rehabilitation of the Visually Impaired (AER), Chicago (USA)
www.aerbvi.org

25 - 28 August

21st World Congress of Rehabilitation International, Quebec (Canada)
www.riquebec2008.org/

15 - 20 September

8th General Assembly of International Association for Prevention of Blindness (IAPB), Buenos Aires
www.iapb.org

6 - 17 September

Beijing 2008 Paralympic Games

October

Closing the Gap, Minneapolis (USA)